

УДК: 636.033 (477.46)

Грицик В.М., аспірант[©]

Уманський національний університет садівництва

М'ЯСНЕ СКОТАРСТВО ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЙОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Досліджувалась галузь м'ясного скотарства Черкаської області та розроблялись пропозиції її відродження.

Ключові слова: скотарство, ефективність, розвиток.

Вступ. За останні двадцять років сільське господарство України зазнавало деструктивних змін. Галузь м'ясного скотарства, як найменш захищена з галузей тваринництва, через найдовшу оборотність капіталу й високий рівень ризиків зазнала найбільшого удару. Збитковість галузі тваринництва стала поштовхом до скорочення поголів'я тварин в цілому по Україні.

Незважаючи на це, постійне збільшення чисельності населення планети, зростаючі обсяги споживання продуктів харчування, географічне розташування нашої країни й інші фактори посилюють потенційні можливості України вивести галузь м'ясного скотарства на прибутковий рівень.

За даними Продовольчої і сільськогосподарської організації (FAO) при ООН, індекс цін на продовольчі товари піднімався сьомий місяць поспіль і досяг у січні 2011 року позначки в 231 пункт. Попередній пік (224,1) був зафіксований у червні 2008 року. За останній рік зростання цін склало 25%, показавши більш стрімку динаміку, ніж під час останнього продовольчої кризи в 2007-2008 рр. [1]. За умов відповідної якості м'яса та м'ясопродуктів галузі скотарства світовий попит на м'ясо ВРХ може бути частково задоволений і силами вітчизняного виробника.

Галузь тваринництва з економічної точки зору досліджували вітчизняні вчені: В. Андрійчук, В. Боев, О. Крисальний, Ю. Коваленко, В. Месель-Веселяк, П. Саблук, В. Уланчук, О. Шпичак та багато інших.

Забезпечення населення м'ясом власного виробництва належить до кола найважливіших питань продовольчої безпеки країни, а тому необхідність у постійних дослідженнях та розробці пропозицій розвитку галузі є очевидною.

Обґрунтування необхідності стимулювання галузі скотарства та виведення її на конкурентні позиції у світі є головною метою даної статті.

Матеріали і методи. В основу методики дослідження були покладені аналіз, узагальнення та порівняння. Під час дослідження були опрацьовані наукові праці вітчизняних вчених з питань підвищення економічної ефективності виробництва у галузі тваринництва України.

Результати дослідження. Дослідження галузі м'ясного скотарства Черкаської області показало негативну динаміку свого розвитку – й досі

продовжується скорочення чисельності поголів'я ВРХ і як наслідок виробництва яловичини. У 2010 році збитковість галузі в Україні склала 35,9%, а у Черкаській області – 25,2%. Сільське господарство потребує інвестицій на оновлення застарілих основних засобів. Без капіталовкладень у галузь, господарства не в змозі досягти рентабельного виробництва, що у кращому випадку спричиняє витіснення м'ясного скотарства більш рентабельним птахівництвом, а у гіршому – дешевим імпортом. Постійне скорочення виробництва м'яса ВРХ – це вже питання безпеки країни у продовольчій сфері.

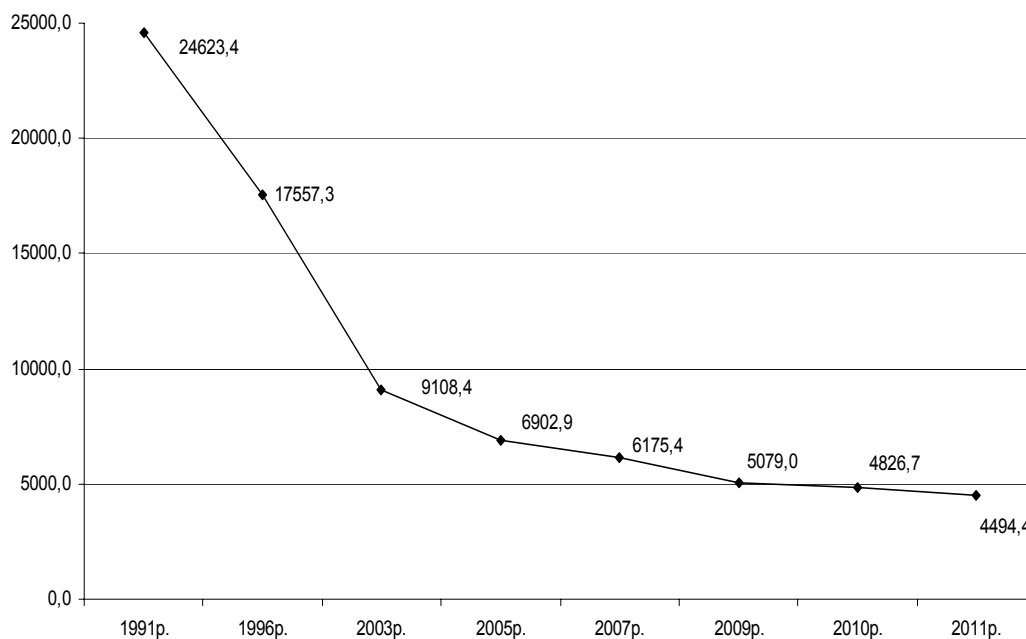

Рис. 1. Динаміка чисельності поголів'я ВРХ в усіх господарствах України станом на 1 січня відповідного року, тис. голів*

* За даними за даними Державного комітету статистики в Україні.

Провідні країни світу розглядають продовольчу безпеку як важливу умову внутрішньої соціальної й політичної стабільності та її зовнішньої економічної незалежності. Тільки такий підхід, як свідчить практика, забезпечує стабілізацію виробництва продовольчих товарів і сприяє їх споживанню населенням згідно з науково обґрунтованими нормами [2].

Чисельність поголів'я ВРХ за останні 19 років в Україні скоротилась у 5,5 разів і на 1 січня 2011 р. становила 4494,4 тис. голів. У Черкаській області поголів'я скоротилось у 4,6 рази – до 208,8 тис. голів у 2011 р. За період з 1996 по 2010 рік лише фермерські господарства області реально наростили кількість поголів'я ВРХ з 0,4 до 4,9 тис. голів. Тобто фермери почали заповнювати вивільнений сектор галузі тваринництва, що утворився за останні роки. За цей же період господарствами населення було втрачено майже 9% поголів'я ВРХ. Проте найбільше скорочення поголів'я ВРХ спостерігаємо у сільськогосподарських

підприємствах – якщо у 1996 р. воно складало 633,3 тис. голів, то вже у 2010 р. – 135,2 тис. голів.

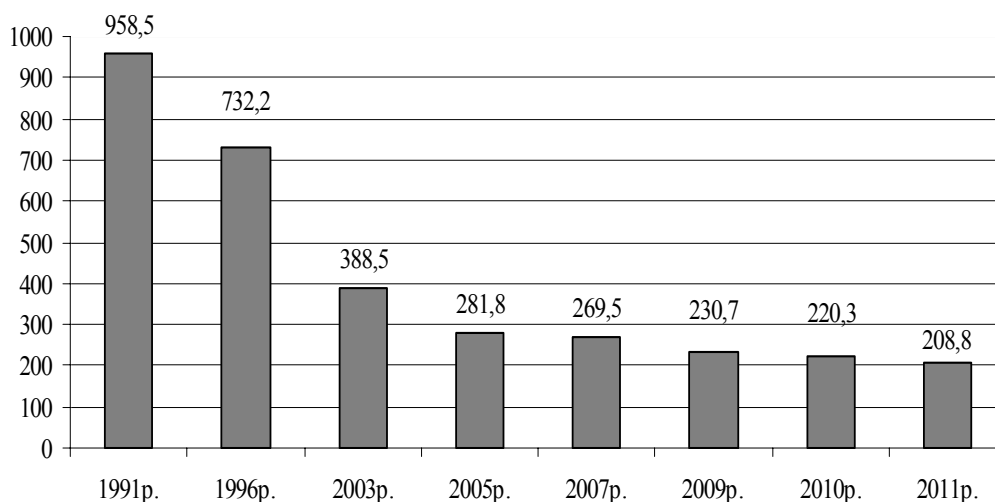

Рис. 2. Динаміка чисельності поголів'я ВРХ в усіх господарствах Черкаської області станом на 1 січня відповідного року, тис. голів*

* За даними за даними Головного управління статистики у Черкаській області.

Головним продуктом м'ясного виробництва Черкащини в 1995 р. була яловичина та телятина, що складала 51,9% від загального виробництва м'яса. За період з 1995 по 2009 рр. виробництво яловичини та телятини знизилось більше ніж у два рази і у 2009 р. склало 21,4 тис. тонн. У цілому ж щорічний обсяг виробництва м'яса за 15 років у Черкаській області суттєво збільшився і у 2009 р. було вироблено на 172,2% більше м'яса ніж у 1995 р. Такий високий приріст виробництва зумовлений бурхливим розвитком птахівництва. Якщо у 1995 р. було вироблено 9,2 тис. тонн м'яса птиці, то у 2009 р. його виробництво сягнуло 203,5 тис. тонн у забійній вазі.

Таблиця 1

Економічна ефективність вирощування ВРХ на м'ясо сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області.*

Показники	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2010р. до 2006р.,%
Кількість підприємств, які вирощують ВРХ	246	203	201	179	168	68,3
в т.ч. збиткові	203	180	134	133	128	63,1
Середньорічне поголів'я, гол.	105892	92848	92548	90620	91607	86,5
Середньодобовий приріст, г.	412	450	460	477	455	110,4
Приріст, ц.	159225	152151	155332	157903	152060	95,5
Повна собівартість 1ц., грн.	687,06	805,34	1044,89	1040,26	1220,88	177,7
Ціна реалізації 1ц., грн.	496,01	538,71	871,41	847,16	913,39	184,1
Збитковість реалізації, %	-27,8	-33,1	-16,6	-18,6	-25,2	-2,6 в.п.

*За даними Головного управління статистики у Черкаській області.

Відповідно даним табл. 1 в Черкаській області у 2006 р. з 246 сільськогосподарських підприємств, що займалися вирощуванням ВРХ на м'ясо 203 були збитковими, тобто 82,5%. Кількість збиткових підприємств у 2010 р. зменшилась до 76,2%, проте й загальна кількість господарств-виробників м'яса ВРХ за 5 років також скоротилась на 31,7%. Завдяки збільшенню середньодобових приростів за період 2006-2010 рр., приріст м'яса зменшився 4,5% хоча поголів'я ВРХ скоротилося на 13,5%. Собівартість 1 центнера м'яса ВРХ у живій вазі з 2006 по 2010 рр. зросла на 77,7%, тобто як ціна реалізації зросла на 84,1%. Завдяки швидшому росту ціни збитковість галузі м'ясного скотарства Черкаської області у 2010 р. знизилась на 2,6 в.п. порівняно з 2006 роком.

Проблема вітчизняних виробників яловичини полягає в тому, що диспаритет цін на ресурси та кінцеву продукцію породжують високу собівартість та надзвичайно низький прибуток, або навіть збиток. За такої ситуації мова йде вже не про нарощування виробництва й розширене відтворення, а хоча б про просте відтворення. Держава не досить активно втручається у регулювання економічних відносин між усіма суб'єктами галузі, починаючи з постачальників ресурсів і закінчуючи кінцевими споживачами. Податкові пільги повинні стимулювати експортно-орієнтованих виробників, інвесторів та господарства що використовують інноваційні, високопродуктивні технології.

Таблиця 2

Структура витрат сільськогосподарських підприємств Черкаської області на виробництво приросту ВРХ за елементами у 2009 році*

Елементи витрат	2006р.		2008р.		2010р.	
	тис. грн.	у %	тис. грн.	у %	тис. грн.	у %
Витрати на корми	71481,1	55,9	107416,4	56,6	137886,3	56,9
Витрати на нафтопродукти	6994,4	5,5	9507	5,0	10760,6	4,4
Оплата послуг і робіт сторонніх організацій	4089,5	3,2	3629,3	1,9	6019,3	2,5
Решта матеріальних витрат	11840,8	9,3	19140,6	10,1	18816,3	7,8
Прямі витрати на оплату праці	21853,5	17,1	30312,7	16,0	37831,4	15,6
Амортизація необоротних активів	2448,8	1,9	5470,3	2,9	7666,3	3,2
Відрахування на соціальні заходи	2522,5	2,0	7016,3	3,7	13874,2	5,7
Решта інших прямих та загальновиробничих витрат	6610,6	5,2	7316,3	3,9	9386,7	3,9
Виробнича собівартість, всього	127841,2	100,0	189808,9	100,0	242241,1	100,0

*За даними Головного управління статистики у Черкаській області.

Як видно з даних табл. 2 структура витрат сільськогосподарських підприємств Черкаської області на виробництво приросту ВРХ за елементами майже не змінилася за останні 5 років. Левову частку займають витрати на корми та прямі витрати на оплату праці. Відповідно до такої структури витрат виробникам слід шукати шляхи зниження собівартості перш за все у перегляді кормових раціонів худоби. Ефективна годівля є запорукою високих середньодобових приростів й за сприятливих умов утримання веде до зниження собівартості та підвищення економічної ефективності виробництва. Одним із

шляхів підвищення економічної ефективності виробництва м'яса ВРХ є інтеграція тваринницьких комплексів з комбікормовими підприємствами, адже у більшості господарств велика частина кормів є покупними. Якщо сільськогосподарське підприємство поряд тваринництвом також веде галузь рослинництва і має власну зернову та зернобобову базу, то тісна співпраця з комбікормовим підприємством з подальшим розподіленням прибутку від реалізації м'яса та м'ясопродуктів між членами такого об'єднання згідно частки завданих кожному підприємству витрат, дозволить підвищити економічну ефективність виробництва м'яса та розширити ринок його збуту.

В Черкаській області є господарства де веденням галузі м'ясного скотарства займаються досить ефективно. Досить успішно функціонує приватне сільськогосподарське підприємство "Плешкані" Золотоніського району Черкаської області.

Таблиця 3

**Показники виробничого та економічного стану ПСП "Плешкані"
Золотоніського району Черкаської області.***

Показники	ПСП "Плешкані" (Золотоніський р-н)			Черкаська область
	2006р.	2008р.	2010р.	2010р.
Середньорічне поголів'я ВРХ, гол.	4923	4682	5105	91607
Щільність поголів'я ВРХ на 100 га с.-г. угідь, гол.	50	47	49	10
Середньодобові прирости ВРХ, г.	360	326	353	455
Приріст ВРХ, ц.	6469	5578	6585	152060
Виробнича собівартість приросту, тис. грн.	3969	6970	11706	242241,1
Собівартість 1 ц. приросту ВРХ, грн.	613,54	1249,55	1777,68	1593,06
Реалізовано яловичини та телятини в живій масі, ц.	4465	5947	5755	172772
Виробнича собівартість продукції, тис. грн.	3969	3386	4162,8	193448,7
Повна собівартість продукції, тис. грн.	1727	3621	4532,8	210933,7
Чистий дохід (виручка), тис. грн.	2064	5198	5343,1	157809
Прибуток (збиток), тис. грн.	337	1577	810,3	-53124,7
Повна собівартість 1 ц., грн.	386,79	608,88	787,63	1220,88
Ціна реалізації 1 ц., грн.	462,26	874,05	928,43	913,39
Рівень товарності продукції, %	69,0	106,6	87,4	113,6
Рентабельність (збитковість) реалізації яловичини та телятини, %	19,5	43,6	17,9	-25,2

*За даними бухгалтерських звітів сільськогосподарських підприємств Черкаської області та Головного управління статистики у Черкаській області.

За останні 5 років діяльності поголів'я ВРХ у підприємстві збільшилося на 3,7%, тоді як по області воно скоротилося на 21,2%. На 1 середньорічну голову ВРХ у 2006 р. господарство отримало 68,45 грн. прибутку, а у 2010 р. – 158,73 грн. Завдяки ефективному господарюванню повна собівартість 1 центнера реалізованої яловичини та телятини у 2010 р. склала 787,63 грн., що на 35,5% менше ніж середньої собівартості по області. У 2010 р. збитковість реалізації яловичини та телятини у Черкаській області склала 25,2%, тоді як у ПСП "Плешкані" вона була прибуткова і рівень рентабельності досяг 17,9%.

Сільськогосподарські підприємства, які зацікавлені у високих результатах і ефективному господарюванні здатні самостійно досягати рентабельного виробництва. Перехід на максимальну автоматизацію і комп'ютеризацію процесу вирощування худоби, забою тварин та переробки м'яса хоч і вимагає значних капіталовкладень, проте дозволить значно скоротити період відгодівлі тварин. За рахунок заощаджених коштів можливо суттєво збільшити заробітну плату працівникам що залишаться на виробництві, проводити навчальні семінари, покращувати їх кваліфікацію чим стимулювати до результативної і відповідальної роботи.

Новітні наукові пропозиції в змозі прискорити процес відтворення стада, підвищення його продуктивності та нарощування валового виробництва продукції скотарства. Суть інноваційного процесу полягає в тому, що у найпродуктивніших породистих тварин можна брати ембріони і пересаджувати їх коровам з низькою продуктивністю чи вибракуваним для відгодівлі – сурогатним матерям. За рік від кожної високопродуктивної корови у такий спосіб можна одержати 10-12 елітних телят для створення високопродуктивного стада [3]. Інновації потребують значних коштів, отримати які неможливо, якщо рівень ризиків для інвестора буде занадто високим. Залучення інвестора у галузь м'ясного скотарства дозволить вивести виробництво на конкурентні світові позиції. Тому підтримка держави у законодавчому і виконавчому полі дасть змогу вітчизняним господарствам – виробникам яловичини та телятини – ефективно конкурувати не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках.

Конкурентоспроможність є однією з важливіших інтегральних характеристик, що використовуються для аналізу економічної ситуації як загалом у народному господарстві України, так і щодо окремого товаровиробника. Як правило, її використовують як критерій оцінки та ефективності економічної діяльності суб'єктів господарювання [4]. Якщо продукція господарства конкурентоспроможна і займає тверду позицію на ринку, а її виробник отримує прибутки, то можна говорити про високу економічну ефективність виробництва у такому господарстві.

Основними інструментами регулювання, які використовує держава, є ціни, кредити, субсидії, субвенції, тощо. Особливість ціноутворення в скотарстві полягає в тому, що, зважаючи на умови конкуренції, між ціною реалізації та собівартістю досить незначна різниця, яка під впливом різних ринкових чинників здебільшого зводиться нанівець. Тому систему вільного ціноутворення слід обов'язково поєднувати з елементами державного регулювання, основний принцип якого спрямовується на забезпечення паритетності цін на сільськогосподарську продукцію і промислові товари для сільського господарства [2].

Висновок. Стримуючими факторами розвитку м'ясного скотарства в нашій країні в цілому та у Черкаській області зокрема є застарілі технології; зношеність машин і обладнання; відсутність комплексної, поетапної державної програми розвитку галузі; диспаритет цін на ресурси та кінцеву продукцію, що за ринкових коливань дуже часто зводить нанівець прибутки господарств; недосконала державна функція регулювання економічних відносин між суб'єктами галузі;

лояльне відношення держави до імпорту дешевого м'яса з розвинених країн світу та багато інших.

На сьогоднішній день без оновлення виробничих засобів, застосування інноваційних технологій, горизонтальної і вертикальної інтеграції вітчизняному виробнику м'яса ВРХ важко перетнути межу беззбитковості. Відродити галузь можливо за досить короткий період часу, але таке відродження вимагає великих інвестицій.

Література

1. Ціни на продукти б'ють рекорди [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.obozrevatel.com/abroad/tsini-na-produkti-byut-rekordi.htm>.

2. Місюк М.В. Про державне регулювання розвитку галузі скотарства / М.В. Місюк // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 112-116.

3. Оляднійчук Н.В. Ефективність інноваційних технологій при виробництві яловичини / Н.В. Оляднійчук // Економіка АПК. – 2008. – № 3. – С. 55-60.

4. Заюкова М.С., Веретинський О.А. Основні організаційно-економічні передумови забезпечення конкурентоспроможності виробництва рослинницької і тваринницької продукції / М.С. Заюкова, О.А. Веретинський // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 103-106.

5. Статистичний щорічник Черкаської області за 2009 рік; за редакцією В.П. Приймак // Головне управління статистики у Черкаській області. – Черкаси, 2009. – 390с.

Summary

Meat cattle industry of Cherkassy region were investigated and proposals of it revive were developed.

Key words: *cattle breeding, efficiency, development.*

Рецензент – д.с.-г.н., проф. Шаловило С.Г.